

Числівник як частина мови.

Розряди числівників. Узгодження з іменником.

Пригадайте інформацію про числівник

Числівник — самостійна частина мови, що означає кількість або порядок предметів при лічбі й відповідає на питання *скільки? котрий?* Наприклад: *сім, двадцять чотири, одна друга, дев'ятий*. Числівники змінюються за відмінками, а деякі — за родами й числами.

Розряди числівників за значенням

кількісні числівники		порядкові числівники
число, кількість — скільки?		порядок при лічбі — котрий?
власне кількісні	<i>чотири</i>	<i>восьмий, сорок дев'ятий, тисяча дев'ятсот сімдесят третій</i>
дробові	<i>дві треті</i>	
неозначено-кількісні	<i>кільканадцять</i>	
збірні	<i>шестеро</i>	

Збірні числівники можуть утворюватися лише від числівників *два-двадцять* і *тридцять*: *двоє, семеро, п'ятнадцятеро, тридцяттеро*. Уживають також пестливі форми *двійко, трійко*.

Узгодження числівника з іменником

1. Числівник *одни (одна, одно, одне, одні)* узгоджується з іменником у роді, числі й відмінку: *одна пісня, одного посібника, одні окуляри*.

2. Числівники *два, три, чотири* узгоджуються з іменниками у формі називного відмінка множини: *два фахівці, три сценарії, чотири вагони, два з половиною абрикоси*. Іменники IV відміни, а також із суфіксом *-ин-*, що зникає у формах множини, набувають форми родового відмінка однини: *два імені, три поросяти; два громадянина, три селянина, чотири киянина*. **АЛЕ:** *два грузини, три новини*, бо суфікс *-ин-* не зникає в множині.

3. Числівники *від п'яти й більше* узгоджуються з іменниками у формі родового відмінка множини: *п'ять озер, сорок будинків, сім з половиною абрикосів*.

4. Іменники після **складених числівників** узгоджуються з останнім компонентом: *тридцять чотири автомобілі, тридцять п'ять автомобілів*.

5. З **дробовими числівниками** іменники узгоджуються у формі родового відмінка однини: *три п'яті години, нуль цілих і шість десятих бідона, півтора яблука, півтори тонни*.

Це
важливо
!

І це!

Чисельник! Не плутайте з числівником!

Чисельник **звичайного дробу** треба читати тільки в називному відмінку, а знаменник — залежно від значення чисельника. Якщо чисельник від 2 до 4, то знаменник може бути як у називному, так і в родовому відмінках множини: $\frac{2}{3}$ — *дві треті* або *дві третіх*; $\frac{3}{4}$ — *три сьомі* або *три сьомих*. Якщо чисельник 5 і більше, то знаменник треба читати тільки в родовому відмінку множини: $\frac{5}{7}$ — *п'ять сьомих*; $\frac{9}{13}$ — *дев'ять тринадцятих*. У **мішаних дробах** цілу частину читають у називному відмінку + і + прикметник *цілих*: $7\frac{4}{7}$ — *сім цілих і чотири сьомі* або *сім цілих і чотири сьомих*.

Десяткові дроби треба читати за схемою «натуральне число в називному відмінку + цілих і дробова частина в називному відмінку + десятих/сотих/тисячних»: 2,3 — *два цілих і три десятих*; 7,65 — *сім цілих і шістьдесят п'ять сотих*. Якщо натуральне число й числівник дробової частини виражені одиницею або закінчуються на одиницю, то весь запис треба ставити в називний відмінок: 1,1 — *одна ціла й одна сота*; 21,31 — *двадцять одна ціла й тридцять одна сота*.

6. **Збірні числівники** вживаються з іменниками, що є:

- назвами істот чоловічого роду: *двоє друзів, п'ятеро хокеїстів*;
- назвами тварин середнього роду на **-а (-я)**: *трое телят, семеро козенят*;
- назвами неістот середнього роду: *трое вікон, семеро відер*;
- множинними: *трое дверей, четверо штанів*.

!!!

З іменниками чоловічого й середнього роду можна вживати як кількісні, так і збірні числівники: *два хокеїсти і двоє хокеїстів, три теляти і троє телят*.

ДО РЕЧІ...

Не плутайте числівники з іншими частинами мови, що мають числове значення: *третина, п'ятірка, чверть* — іменники; *двічі, утрьох, по-третє* — прислівники; *подвоїти, потроїти* — дієслова.

Якщо слова **багато, мало** узгоджено з іменником, то вони є числівниками (*багато учнів*), а якщо з дієсловом — то прислівниками (*багато читати*).

Вправа 1.

Визначте, у яких словосполученнях ужито числівники. У віконечку поряд зі словосполученням оберіть, якою частиною мови є слово.

Трійка переможців , мало працювати , сорок сорочок ,
багато будинків , двічі запізнюватися , шосте лютого ,
кільканадцять сторінок , десяток зауважень , дев'ять
десятих книжки , двійко курчат , отримати сімку ,
п'ять балів , чверть голосів , мільйон запитань ,
півтори дині , подвоїти статки , шестеро баскетболістів ,
виконати утрьох .

Вправа 2.

Узгодьте числівники з іменниками й запишіть утворені словосполучення.

- одна (тонна) _____
- два (палець) _____
- три (грузин) _____
- чотири (літак) _____
- чотири з половиною (банан) _____
- п'ять (грам) _____
- шість з чвертю (кілограм) _____
- півтора (лимон) _____
- дві треті (програма) _____
- одна ціла й чотири десятих (кілометр) _____
- двадцять три (селянин) _____
- сорок чотири (болгарин) _____
- п'ятдесят три (курча) _____

Вправа 3.

1. Лише числівники записано у варіанті
А десять, десятий, десяток
Б сім, семеро, сьомий
В два, другий, удвох
Г три, трійко, тричі
2. Лише числівники записано у варіанті
А шість, восьмеро, чверть
Б дев'ять, десятий, потроїти
В чотири, сороковий, двійко
Г перший, дев'яносто, утретє
3. Лише числівники записано у варіанті
А шостий, двадцять, тридцятєро
Б одинадцять, тридцятий, п'ятірка
В вісімсот, шістнадцятєро, третина
Г дванадцятий, двадцятєро, надвоє
4. Помилку допущено в узгодженні числівника з іменником у варіанті
А три озерця
Б два олівця
В п'ять овець
Г шість кілець
5. Помилку допущено в узгодженні числівника з іменником у варіанті
А три апельсина
Б чотири озера
В два телефони
Г три помідори
6. Помилку допущено в узгодженні числівника з іменником у варіанті
А п'ять з половиною яблук
Б шість з третиною пляшок
В сорок сім з чвертю бідонів
Г три з половиною мандарина
7. Помилку допущено в узгодженні числівника з іменником у варіанті
А троє дівчат
Б четверо воріт
В п'ятєро поросят
Г шестєро директорів
8. Помилку допущено в узгодженні числівника з іменником у варіанті
А півтора місяці
Б півтори паляниці
В дві треті пляшки
Г одна друга каструлі
9. Помилку допущено в узгодженні числівника з іменником у варіанті
А два осетина
Б три львів'янина
В чотири селянина
Г два громадянина
10. Помилку допущено в узгодженні числівника з іменником у варіанті
А півтора дня
Б двоє друзів
В три товарища
Г одна третя кола

Вправа 4

Виправте, де потрібно, помилки в узгодженні числівників з іменниками і випишіть відредаговані словосполучення.

Семеро дівчат, двоє кошенят, трійко каченят, три професора, чотири олівця, півтора дні, двоє ножиць, два друзі, чотири лікарки, три осетина, два громадянина, чотири слобожанини, два племені, три

поросяти, п'ятеро артисток, три бригадира, сімдесят чотири учнів,
одна друга кімнати, шістдесят три літаки, два чоловіка й три жінки.

